

УДК: 37 (091) (477)

О.М. СОВГАР

**ВКЛАД УКРАЇНСЬКИХ ПЕДАГОГІВ КІНЦЯ ХІХ ПОЧАТКУ ХХ СТ.
В РОЗВИТОК СУЧАСНОЇ НАУКИ ПРО ВИХОВАННЯ ЛЮДИНИ
(на прикладі діяльності Юліана Романчука)**

***Резюме.** У статті проаналізовано внесок Юліана Романчука, як одного з педагогів та культурно-освітніх діячів Галичини кінця ХІХ початку ХХ ст. в розвиток сучасної науки про виховання людини.*

***Ключові слова:** освіта, виховання, Юліан Романчук, просвітницька діяльність.*

Постановка проблеми. Україна сьогодні переживає докорінну зміну підходів до освіти, що спрямовані на розвиток людини, її особистих та культурних цінностей. Для вирішення проблем виховання та навчання сучасна педагогічна наука звертається до різних джерел, зокрема, до досвіду педагогів та просвітніх діячів минулого, без глибоко аналізу та конструктивного застосування якого неможливе успішне розв'язання поставлених завдань в сучасній педагогічній освіті. Для цього необхідно зрозуміти зв'язок педагогічних явищ із суспільно-культурними відносинами епохи і країни з метою вироблення історичної перспективи, що, в свою чергу дозволить глибше, критичніше і більш всебічно оцінити стан освітніх і педагогічних систем і прагнень сучасності, служитиме засобом формування почуття патріотизму та інтернаціоналізму. У контексті проблеми національного виховання значний дослідницький інтерес становить педагогічна думка України другої половини ХІХ – початку ХХ ст., яка означена доробком кількох генерацій визначних вітчизняних педагогів, громадських та культурно-освітніх діячів, мислителів, із якими сьогодні пов'язують початок розвитку сучасної національної педагогічної думки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Зацікавлення науковцями подіями окресленої доби зумовлене обсягом того значного внеску, який був зроблений видатними діячами цього періоду у розвиток вітчизняного культурно-освітнього руху, незважаючи на умови тотального приниження національної гідності, самосвідомості та етнопочуттів українського народу. Використання здобутків української педагогічної теорії та практики другої половини ХІХ ст. та початку ХХ ст. є закономірним явищем сьогоденного розвитку педагогічної науки. Проблема розвитку національного шкільництва та виховання в досліджуваній період присвячено доробки безпосередніх учасників процесу становлення національної школи в Україні: Г. Ващенко, М. Грушевського, І. Огієнка, С. Русової, С. Сірополка, К. Ушинського та ін. Заслужують на увагу наукові дослідження щодо окресленої проблеми сучасних провідних учених: Н. Гупана, М. Євтуха, І. Зайченка, В. Кузя, Н. Побірченко, Т. Самоплавської, Б. Ступарика, О. Сухомлинської, М. Ярмаченка та ін.

Основна мета розвідки – проаналізувати вклад діяльності Юліана Романчука, як одного з українських культурно-освітніх діячів кінця ХІХ початку ХХ ст. в розвиток сучасної науки про виховання людини.

Виклад основного матеріалу. Саме у другій половині ХІХ ст. постала плеяда культурно-громадських діячів, письменників, педагогів, які плідно працювали на ниві просвітництва українського народу, становлення національної системи навчання і виховання дітей та молоді, серед яких П. Куліш, М. Костомаров, М. Драгоманов, О. Кониський, П. Чубинський, С. Ніс, В. Антонович, Т. Рильський, П. Житецький, К. Михальчук, Ю. Романчук, Ф. Вовк, М. Лисенко, М. Старицький, І. Нечуй-Левицький, С. Русова, О. Потєбня і багато інших. Їхня педагогічна, просвітницька, публіцистична діяльність та епістолярна спадщина відіграли визначну роль у становленні української школи, втіленні в життя концепції національного виховання.

Період другої половини XIX ст. – це період надзвичайно складних і важливих суспільно-громадських змін, що позначилися на усіх галузях суспільного життя України, це час національно-культурного піднесення країни, за якого проблеми національної освіти і виховання набули домінуючого значення [1].

Саме тоді, починаючи з 60-х років XIX ст., під впливом національно-визвольних подій у Європі, а також антикріпосницької реформи 1861 р. спостерігається піднесення інтелектуальних і моральних сил в усіх сферах громадсько-політичного життя, що вилилося в потужну діяльність української інтелігенції, сповнену прагнення пробуджувати національну самосвідомість народу.

Педагогічна думка другої половини XIX – початку XX ст. (переконання, провідні ідеї, обґрунтування, погляди щодо розв'язання актуальних проблем національного виховання, викладені в опублікованих та неопублікованих працях відомих педагогів, учених, письменників, громадських та культурних діячів – представників Громад, земств, науково-просвітницьких товариств та ін.; твори історико-педагогічного спрямування, періодичні видання, епістолярії, архівні документи, спогади) включає широкий спектр науково обґрунтованих проблем національного виховання і містить суттєві положення, які наповнюють національним спрямуванням цілі, зміст і основні напрями модернізації вітчизняної системи виховання.

У XIX ст. у Європі починає формуватися нове поняття спільності, яке спирається на спільність мови і культури. Виникнення й поступове поширення ідеї національної свідомості, що базується на етнічній тотожності, стає однією з головних тем нової історії.

Під впливом ідеї національної свідомості в педагогіку на повну силу входить проблема народного (національного) у вихованні, яку розробляв ще Я.А. Коменський. Народність (національність) у вихованні означала забезпечення такого навчання, яке б виходило передусім із розвитку народу, в дусі якого було б побудоване виховання в школі, і, таким чином, культивування рідної мови, вітчизнознавства, національної поезії і мистецтва, власної культури виховувало б дитину, не допустивши до космополітизму і шовінізму.

Ідея “національного відродження” в кінці XIX ст. й до першого десятиліття XX ст. активно культивувалася в педагогіці. Її носіями та ідеологами були перш за все представники “Громад”, просвітницьких організацій, які ставили за мету формування національної ідеї та національної ментальності, розвиток і збереження української культури як окремого, специфічного утворення.

Проаналізувавши працю Ю. Романчука на культурно-освітній ниві, дослідники відзначають: «За своєю професією він мав чудову нагоду виховувати молодь в національному дусі, в дусі любові до рідного народу – і робив це з усією віддачею та з великою часткою самопожертви. Він був одним з найдіяльніших членів крайової шкільної комісії з видання шкільних підручників українською мовою, яких до цього часу не було зовсім. Значною мірою його заслугою стало й те, що у цих підручниках рішуче порвано з «язичієм», і введено народну українську мову. Разом з А. Барвінським Ю. Романчук підготував і видав український фонетичний правопис» [2]. Під керівництвом директора гімназії о. В. Ільницького Ю. Романчук розпочав складати шкільні підручники українською мовою, зокрема видав «Руську читанку для четвертої кляси народних шкіл», дві частини «Читанки для нижчих середніх шкіл».

Проте Романчук не обмежувався шкільною та видавничою працею, а приділяв багато уваги освіті українців ставши одним із засновників товариства «Просвіта», яка очолила боротьбу із полонізацією та русифікацією місцевого українського населення. Власне його зусиллями у 1868 р. було підготовлено спеціальну відозву з приводу створення «Просвіти», у якій він пояснював цілі та завдання організації [3].

Ю. Романчук був засновником та членом більшості національно-культурних організацій, створених народовцями та їх соратниками у Східній Галичині в останній третині

XIX ст. – на початку XX ст.

Однак, просвітницька праця Ю. Романчука не обмежувалася діяльністю у товаристві «Просвіта». Справжнім захопленням Ю. Романчука була книго-видавнича справа, розпочата ним у товаристві «Просвіта» [4]. У 1904 р. він розпочав видання серії «Руська Письменність», де в кожному томі подавав коротку передмову, стислий виклад біографії письменника, його портрет, основні твори. Напередодні 1908 р. видано твори І. Котляревського, П. Гулака-Артемовського, Є. Гребінки, Г. Квітки-Основ'яненка, М. Шашкевича, Я. Головацького, А. Могильницького, М. Устияновича, А. Метлинського, М. Костомарова, Т. Шевченка. Упродовж 1908 – 1926 рр. видано твори П. Куліша, Л. Глібова, К. Климовича, М. Шашкевича, М. Вовчка, О. Стороженка, С. Руданського, Ю. Федьковича, С. Воробкевича, О. Кониського. Значну допомогу Ю. Романчуку у видавничій сфері надавала наддніпрянська інтелігенція. «Моє видання, – відзначав Ю. Романчук, – має ціллю: познакомити якнайширші круги з укр.-руською літературою».

Книго-видавнича діяльність, участь у просвітніх товариствах далеко не вичерпують заслуги Ю. Романчука у розбудові мережі українських шкіл у Східній Галичині. На цій ниві громадської праці він прислужився також у товаристві «Учительська громада».

Як і перший голова товариства – М. Грушевський (1909-1912), так і його наступник – Ю. Романчук (1912-1915), розпочали інтенсивну роботу щодо розбудови мережі українських шкіл у Галичині. У перші роки Головний відділ, разом із депутатами Галицького сейму, домагалися відкриття українських гімназій в Рогатині, Бережанах, Стрию, Самборі, Яворові. Періодично члени організації збирали статистичний матеріал про матеріальне становище українських шкіл, їх потреби, можливі утиски зі сторони Крайової шкільної ради. «Учительська громада» також вимагала: створення посади референта українських шкіл при профільному міністерстві; збільшення чисельності учнів-дівчат із 5 до 40% шляхом створення дівочих гімназій тощо. Однак члени товариства були змушені визнати, що «ці постійні зусилля для розбудови й безпеки українських середніх шкіл, хоч і не давали громадянству забути про тих, і поглиблювали нашу національну ідеологію, але реальних користей не принесли...» [5].

Зважаючи на нівелювання домагань українців у шкільній галузі місцевими органами влади, більшість у яких становили поляки, «Учительська громада» розпочала засновувати приватні українські навчальні заклади, що дозволило частково уникнути колонізації українських дітей. Із 1908 р. у містечках Галичини створюються перші гімназійні курси. Поступово, на хвилі зростання національної свідомості галицьких українців, чільні діячі «Учительської громади» переконуються у необхідності створення українських гімназій [1].

Висновки. Формування Юліана Романчука як особистості відбувалося в складних тогочасних умовах. Усвідомлюючи перспективи розвитку українського народу, Ю. Романчук сприяв організаційному становленню культурно-просвітніх структур, виданню національної преси, утворенню народних шкіл, гімназій.

ЛІТЕРАТУРА

1. Побірченко Н. Педагогічна і просвітницька діяльність українських громад у II половині XIX – на початку XX століття: у 2 кн. / Н. Побірченко. – К.: Науковий світ, 2000.
2. Качкан В. Освітньо-просвітницька та культурологічна діяльність Юліана Романчука / В. Качкан // Українство: національно-духовні виміри: зб. наук. праць і мат-ів. – Івано-Франківськ, 2005. – С. 82-98.
3. Булачек В. Просвітня діяльність Юліана Романчука / Володимир Булачек // Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність. – Вип.19. – Львів, 2010. – С.381-387.
4. Булачек В. Громадсько-політична й видавнича діяльність Юліана Романчука у візії Івана Франка / В. Булачек // Галичина. – Івано-Франківськ, 2012. – 164 с.

5. Федорович І. Українські школи в Галичині в світлі законів і практики / І. Федорович. – Львів, 1929. – 94 с.

О.М. СОВГАР. ВКЛАД УКРАИНСКИХ ПЕДАГОГОВ КОНЦА XIX НАЧАЛА XX В. В РАЗВИТИЕ СОВРЕМЕННОЙ НАУКИ О ВОСПИТАНИИ ЧЕЛОВЕКА (НА ПРИМЕРЕ ЮЛИАНА РОМАНЧУКА)

Резюме. В статье проанализирован вклад Юлиана Романчука, как одного из педагогов и культурно-образовательных деятелей Галиции конца XIX начала XX века в развитие современной науки о воспитании человека.

Ключевые слова: образование, воспитание, Юлиан Романчук, просветительская деятельность.

O.M. SOVHAR. CONTRIBUTION OF THE UKRAINIAN PEDAGOGUES OF THE END OF THE XIXTH – BEGINNING OF THE XXTH CENTURY INTO THE DEVELOPMENT OF CONTEMPORARY SCIENCE DEALING WITH PERSON'S EDUCATION (BASED ON THE EXAMPLE OF YULIAN ROMANCHUK)

The summary. The article provides analysis of Yulian Romanchuk's contribution into the development of contemporary science dealing with person's education as one of the Ukrainian pedagogues of the end of the XIXth – beginning of the XX-th century.

Key words: education, upbringing, Yulian Romanchuk, educational activity.

Одержано редакцією 06.12.2013 р.